

ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ СКЛАДНИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ STATE-MANAGEMENT COMPONENT OF NATIONAL SECURITY

У статті з'ясовано, що держава – це основна інституція, на яку покладено обов'язок щодо створення відповідних умов для належного функціонування усіх членів суспільства. Виділено низку факторів, які справляють вплив на безпечний розвиток соціальної системи з метою задоволення потреб у безпеці на індивідуальному, суспільному, національному, міжнародному рівнях. З'ясовано основну мету розробки і прийняття концепції національної безпеки держави. Виокремлено предмети, на які спрямовуються управлінські впливи суб'єктів державного управління у контексті забезпечення національної безпеки. Визначено загальні функції державного управління у сфері національної безпеки України в умовах нестабільності. Зважаючи на функції, покладені на державне управління у сфері національної безпеки, систему державного менеджменту варто спрямувати за такими основними напрямками: забезпечити цілісність зовнішньополітичного курсу України у контексті формування національної безпеки нашої держави у міжнародній спільноті; захистити суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність державного кордону; реалізувати стратегічний курс європейської інтеграції як найвищий пріоритет державної політики України; нейтралізувати глобальні виклики та загрози у сфері національної безпеки України; забезпечити політико-дипломатичний вплив України у рамках міжнародної безпеки; активізувати участь України у заходах забезпечення колективної безпеки глобального характеру; створити позитивний імідж нашої держави на світовій арені; імплементувати міжнародні нормативно-правові акти щодо забезпечення національної безпеки; здійснити єдину координацію та взаємодію між органами державного управління; розвивати політичні, економічні, наукові, гуманітарні, соціальні, культурні та інші державні інтереси на світовій арені; створити ефективний механізм допомоги громадянам України, що перебувають за межами держави, тощо. Реалізувати зазначені заходи можливо шляхом формування єдиної Стратегії національної безпеки України, основною метою якої має стати гарантування захисту національних інтересів держави на світовій арені.

Ключові слова: держава, державне управління, державний менеджмент, безпека, дер-

жавна безпека, національна безпека, управління національною безпекою.

The article clarifies that the state is the main institution, which has the responsibility to create appropriate conditions for the proper functioning of all members of society. A number of factors that influence the safe development of the social system to meet the security needs at the individual, public, national, and international levels are highlighted. The main purpose of developing and adopting the concept of national security of the state has been clarified. The subjects that are directed by the administrative influences of the public administration entities in the context of national security are highlighted. The general functions of public administration in the field of national security of Ukraine in the conditions of instability are determined. Considering the functions entrusted to the state administration in the field of national security, the system of state management should be directed in the following main directions: to ensure the integrity of Ukraine's foreign policy in the context of the formation of our country's national security in the international community; to protect the sovereignty, territorial integrity and integrity of the state border; to implement the strategic course of European integration as the highest priority of the state policy of Ukraine; neutralize global challenges and threats to Ukraine's national security; to provide political and diplomatic influence of Ukraine in the framework of international security; to intensify Ukraine's participation in collective security measures of a global nature; to create a positive image of our country on the world stage; implement international normative acts on national security; to carry out uniform coordination and interaction between public authorities; develop political, economic, scientific, humanitarian, social, cultural and other national interests on the world stage; to create an effective mechanism of assistance to citizens of Ukraine outside the country, etc. The implementation of these measures is possible through the formation of a unified National Security Strategy of Ukraine, whose main purpose should be the desire to protect the national interests of the state on the world stage.

Key words: state, public administration, public management, security, state security, national security, national security management.

УДК 351:342:331.5

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2019-14-19>

Серьогіна Н.О.

к. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

Постановка проблеми у загальному вигляді. Глобалізація нині диктує такі умови, що спонукають країни вибудовувати свою економічну незалежність. Саме для реалізації такої цілі постає значуще питання щодо теоретичних засад, на основі яких має здійснюватися державне управління розвитком національної безпеки, визначатися роль та місце економічної безпеки в межах загальної системи механізмів держуправління підтримки нацбезпеки нашої держави. Сьогоднішні реалії засвідчують тенденційність впливу, який мають загрозливі чинники на функціонування

країни. Надалі внаслідок всього цього може погіршитися українська економічна безпека, що, відповідно, матиме значний вплив на стан національної безпеки України загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти діяльності нашої країни у внутрішній та зовнішній політиці, підтримки її нацбезпеки певним чином розглядають різні наукові галузі, а саме міжнародне право, політологія, історія, адміністративне право тощо. Варто зауважити, що більша частина цих досліджень висвітлює певні проблеми побудови української політики. У зв'язку з міждис-

циплінарним характером науки, присвяченій державному управлінню, можемо ствердно говорити про потребу застосувати її положення для того, щоб консолідовано розглянути суб'єктний склад та методичну базу держуправління в аспекті забезпечення національної безпеки країни. Дослідженню даного питання свою увагу присвятили такі науковці, як М. Стрельбицький, Г.Ситник, С. Крук, А. Сіцінський, О. Совівський та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В Україні є численні високоякісні наукові праці, що стосуються окремих елементів в економічному та правовому регулюванні фінансового захисту. Не применшуючи наукові досягнення вищевказаних авторів, однак зважаючи на сучасні трансформаційні перетворення світового устрою, не втрачають своєї актуальності питання щодо дослідження державно-управлінського складника національної безпеки.

Мета статті полягає у розкритті особливостей державно-управлінського складника національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Загально-відомо, що держава – це основна інституція, на яку покладено обов'язок щодо створення відповідних умов для належного функціонування усіх членів суспільства.

Останні десятиріччя ознаменувалися підвищенням інтересу до проблем міжнародної та національної безпеки, що зумовлено закономірностями та особливостями цивілізаційного розвитку і пов'язаними з ними політичними та соціально-економічними потрясіннями глобального характеру. Дослідження ж проблем безпеки ґрунтується на загальній теорії національної безпеки, методологічних засадах її забезпечення в політичній, економічній та інших сферах державного управління національною безпекою [3].

Національний державотворчий процес в Україні на сучасній стадії характеризується закономірним і планомірним зростанням потреби у тому, щоб реально значимими стали загальноновизнані у світі демократичні цінності та ідеали. Однак розвиток України як демократичного, соціального та правового державного утворення буде ефективним та результативним тільки у разі належного теоретичного забезпечення відповідних державотворчих і правотворчих процесів та явищ. Це стосується і фінансової безпеки України, яка є особливо значущим складником у національній безпеці, від становища якої залежить, як реалізуються національні інтереси та чи буде держава стабільно розвиватися. Правова підтримка фінансової безпеки країни має

низку невирішених проблем, про що свідчить статистика, зібрана міжнародними організаціями, де у значній частині світових рейтингів Україні належать останні позиції.

Державне управління у галузі національної безпеки є специфічним видом та невіддільним складником державно-управлінської діяльності, до зони охоплення якої входять соціальна, економічна, гуманітарна та політична сфери суспільного та державного життя та яка полягає в цілеспрямованій діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки, що в рамках діючої законодавчої бази та з використанням наявних можливостей держави (дипломатичних, воєнних, економічних, інтелектуальних, інформаційних та інших), розробляють і реалізують владні, регулюючі, координуючі, контролюючі та нормативні державно-управлінські впливи щодо об'єктів нацбезпеки.

Задоволення потреб у безпеці на індивідуальному, суспільному, національному, міжнародному рівнях передбачає застосування системно-синергетичного підходу для врахування низки факторів, які справляють вплив на безпечний розвиток соціальної системи, серед яких [3]:

– стійка тенденція до зростання ролі екологічних факторів та економічного складника природи проблем безпеки, що вимагає належного рівня міжнародного співробітництва та подальшого пізнання і врахування під час розробки стратегій безпечного розвитку еволюційних законів розвитку природи та суспільства і, відповідно, вибору стратегії розвитку, за якої досягається гармонія екологічних, соціальних, економічних, політичних взаємовідносин;

– необхідність одночасного врахування культурно-історичних особливостей національного розвитку та складників і характеристик міжнародної безпеки;

– суперечливість змін загальнолюдських, національних, групових, особистісних інтересів та ціннісних орієнтацій, а отже, непрогнозованість і невизначеність суспільно-політичних трансформацій, оскільки зміна будь-якої підсистеми соціального організму часто викликає спонтанну зміну багатьох його підсистем;

– економічна глобалізація та розвиток інформаційних технологій, які призводять до поширення віртуальних груп за інтересами й знижують здатність держав до ефективного управління, на яке все більший тиск справляє масова, часто низькопробна й ворожа до національних здобутків культура;

– взаємовідносини держав нагадують не «вертикаль», на якій вони диференційовані з погляду їх ієрархічної нерівності, а «горизон-

таль», що дає змогу більш ґрунтовно відобразити різні аспекти забезпечення міжнародної та національної безпеки.

Основною метою розробки і прийняття концепції національної безпеки держави є правове закріплення політичних прагнень у нормативному документі, у якому окреслюються пріоритетні напрями із запобігання зовнішніх і внутрішніх загроз, визначається комплекс заходів і засобів щодо їх реалізації. Крім вищезгаданого, концепція національної безпеки держави, по суті, визначає основні напрями реалізації загальнодержавної зовнішньої і внутрішньої політики [6, с. 18–38]. Концепцією нацбезпеки передбачено, що мають здійснюватися організаційні заходи у відповідних напрямках з метою: забезпечити територіальну цілісність і недоторканність держави від небезпек внутрішнього і зовнішнього походження; створити гарантії безпеки від зовнішніх втручань у внутрішнє коло державних процесів; побудувати систему запобігання потенційним загрозам сучасній позиції країни на світовій арені.

Так, в Україні базовий нормативно-правовий акт про національну безпеку – це Закон України «Про основи національної безпеки України» [2], який містить визначення основних засад політики держави, яка має захистити національні інтереси і гарантувати, що в Україні особа, суспільство і держава будуть убезпечені від небезпек зовнішнього і внутрішнього походження в кожній сфері життя.

Закон України «Про основи національної безпеки України» серед пріоритетів національних інтересів визначає: гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина; розвиток громадянського суспільства, його демократичних інститутів; захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України; зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві; забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України; створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення; збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку; забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного

середовища та раціональне використання природних ресурсів; розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення; інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі та в євроатлантичний безпековий простір; розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України [2].

Проаналізувавши чинне українське законодавство, можемо зробити висновок, що спрямовані управлінські впливи суб'єктів державного управління у контексті забезпечення національної безпеки стосуються:

- конституційних людських та громадянських прав і свобод;
- духовних, морально-етичних, культурних, історичних, інтелектуальних та матеріальних цінностей суспільства;
- конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості;
- інформаційного і навколишнього природного середовища;
- природних ресурсів.

Державно-управлінський складник національної безпеки – це неперервний процес суб'єкт-об'єктних відносин, у процесі якого відбувається виконання управлінських функцій, спрямованих на реалізацію національних інтересів. У загальному вигляді державне управління у контексті забезпечення національної безпеки – це послідовність відносно завершених етапів здійснення певних управлінських дій та управлінських рішень, а саме [4]:

- аналіз управлінської ситуації;
- визначення (уточнення) переліку національних цінностей (інтересів);
- визначення сукупності проблем, пов'язаних із прагненням (необхідністю) реалізації національних інтересів;
- визначення множини національних цілей (передусім пріоритетних), спрямованих на розв'язання вказаних проблем (у загальному випадку це розбіжності між реальним та бажаним станами об'єкту управління);
- розробка та прийняття державно-управлінських рішень, спрямованих на досягнення визначених національних цілей (у загальному випадку ці рішення спрямовані на досягнення бажаного стану об'єкта управління);
- практична реалізація сукупності виявлення, запобігання та нейтралізації загроз сталому розвитку людини, суспільства і держави (передусім їх життєво важливим інтересам).

– постійний моніторинг стану об'єкта управління та викликів і загроз його функціонуванню (розвитку) з метою виявлення нової проблемної ситуації (вказані ситуації виникають за умов, коли поставлені нові цілі розвитку, або внаслідок виявлення чи розвитку явищ, процесів інших чинників, що призводять до кризових явищ чи навіть криз в об'єкті управління чи середовищі його функціонування).

Зрозуміло, що сукупність політичних, економічних, ідеологічних та інших вимірів різних аспектів, з яких складається суспільна і державна життєдіяльність, має адекватно відобразитися у колі згаданих рішень управлінського характеру, ухвалених суб'єктами державно-управлінського сегменту національної безпеки. Державно-управлінський складник національної безпеки має свою специфіку, згідно з якою його функції об'єктивно «присутні» у кожній сфері суспільної і державної життєдіяльності.

Як будь-якому соціально-правовому утворенню, системі держуправління у сфері гарантування нацбезпеки України притаманна своя мета (належна розбудова і функціональна діяльність об'єкта впливу), ряд принципів та функцій, суб'єктний склад. Водночас система розв'язує задачі завдяки властивим лише їй інституційним методам та інструментам, а також засобам, тобто користується певними організаційно-правовими і функціональними механізмами. Також ця система складається із зовнішньополітичних загроз для національної безпеки, національних інтересів, цінностей та потреб (об'єктів), державних і недержавних суб'єктів забезпечення внутрішньої і зовнішньої політичної діяльності нашої держави.

Відповідно до пріоритетів внутрішньо- й зовнішньополітичної діяльності щодо забезпечення національної безпеки України та його мети можемо визначити загальні функції державного управління у сфері національної безпеки України в умовах нестабільності [1]:

– стратегічне прогнозування в контексті нових загроз національній безпеці України, що можуть стати територіальними претензіями до України з боку окремих держав. Державне управління в цій сфері має вирішувати довгострокові, перспективні завдання, розв'язання яких відбуватиметься в умовах певної невизначеності, якщо органи виконавчої влади не матимуть прогнозів. В управлінському процесі прогнозування використовують і як функцію, і як принцип, і як метод управління. Тому органи виконавчої влади України у сфері забезпечення національної безпеки

мають розробляти прогнози, управляти ними, розв'язувати свої завдання на їх підставі;

– стратегічне планування щодо забезпечення національної безпеки у внутрішньо- і зовнішньополітичній сфері. Методика планування в державному управлінні в цій сфері ґрунтується на принципах науковості, комплексності, багатоваріантності рішень, виборі оптимального варіанта, нормативності тощо;

– організація державного управління у сфері внутрішньо- й зовнішньополітичної діяльності. Державне управління іноземними справами – це діяльність органів держави, спрямована на проведення зовнішньої політики України. Згідно зі статтею 18 Конституції України [2] зовнішньополітичну діяльність України спрямовано на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного й взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загально визнаних принципів і норм міжнародного права;

– координація діяльності органів виконавчої влади у внутрішньо- й зовнішньополітичній сферах, яку виконують МВС України, МО України, МЗС України, а також Воєнний кабінет РНБО (робочий орган Ради національної безпеки й оборони) в особливий період. Координація як функція державного управління у сфері національної безпеки забезпечує узгодження діяльності систем державного та військового управління в умовах нестабільності;

– контроль у державному управлінні у сфері національної безпеки має свої особливості щодо його здійснення в мирний час і в особливий період, що має постійно надавати інформацію про справжній стан справ щодо виконання завдань забезпечення національної безпеки.

Сьогодні особливості геополітичного положення України вимагають концентрації зовнішньополітичних зусиль на створенні і розбудові надійних міжнародних механізмів безпеки на двосторонньому, субрегіональному, регіональному і глобальному рівнях і, відповідно, на розвитку широкого співробітництва з іншими державами, насамперед сусідніми, та міжнародними організаціями [5]. Зважаючи на функції, покладені на державне управління у сфері національної безпеки, систему державного менеджменту варто спрямувати за такими основними напрямками:

– забезпечити цілісність зовнішньополітичного курсу України у контексті формування національної безпеки нашої держави у міжнародній спільноті;

– захистити суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність державного кордону;

– реалізувати стратегічний курс європейської інтеграції як найвищий пріоритет державної політики України;

– нейтралізувати глобальні виклики та загрози у сфері національної безпеки України;

– забезпечити політико-дипломатичний вплив України у рамках міжнародної безпеки;

– активізувати участь України у заходах забезпечення колективної безпеки глобального характеру;

– створити позитивний імідж нашої держави на світовій арені;

– імплементувати міжнародні нормативно-правові акти щодо забезпечення національної безпеки;

– здійснити єдину координацію та взаємодію між органами державного управління;

– розвивати політичні, економічні, наукові, гуманітарні, соціальні, культурні та інші державні інтереси на світовій арені;

– створити ефективний механізм допомоги громадянам України, що перебувають за межами держави;

– підвищити експортний потенціал України, забезпечивши українських виробників та експортерів можливістю опанувати нові ринки, залучити іноземні інвестиції в економіку держави.

Реалізувати зазначені заходи можливо шляхом формування єдиної Стратегії національної безпеки України, основною метою якої має стати прагнення захистити національні інтереси держави на світовій арені.

Висновки. Таким чином, можемо зробити висновок, що дослідження державно-управлінського складника національної безпеки має визначальне значення для сучасного державотворення. Проблемні питання, пов'язані з державною безпекою, з'являються одночасно з тим, як формується державність, адже держава не може існувати без належної правової системи регулювання. Історична поява проблем держбезпеки синхронізована з тим, як формується державність і націо-

нальні інтереси. Державне управління у галузі національної безпеки є специфічним видом та невіддільним складником державно-управлінської діяльності, до зони охоплення якої входять соціальна, економічна, гуманітарна та політична сфери суспільного та державного життя та яка полягає в цілеспрямованій діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки, що в рамках діючої законодавчої бази та з використанням наявних можливостей держави (дипломатичних, воєнних, економічних, інтелектуальних, інформаційних та інших) розробляють і реалізують владні, регулюючі, координуючі, контролюючі та нормативні державно-управлінські впливи щодо об'єктів нацбезпеки. Перспективою подальших досліджень є розкриття змісту і структури державно-управлінських відносин у сфері національної (державної) безпеки, а також удосконалення системи управління національною (державною) безпекою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крук С.І. Інституційний базис державного управління щодо забезпечення національної безпеки країни. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2018. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2018_2_6.

2. Про основи національної безпеки України: Закон України: від 19.06.2003 № 964-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2003. № 39. Ст. 351.

3. Ситник Г.П. Інституційно-цивілізаційної парадигма як основа методології державного управління у сфері національної безпеки. *Науковий часопис Академії національної безпеки*. 2017. № 1-2. С. 10–23.

4. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник. Київ : НАДУ, 2012. 544 с.

5. Сіцінський А.С., Совієвський О.М. Шляхи вдосконалення державного управління у сфері зовнішньополітичної діяльності України. *Економіка та держава*. 2012. № 6. С. 99–101.

6. Стрельбицький М.П. Державність та національна безпека України. *Державна виконавча влада в Україні: формування та функціонування* : Ч. 2. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. С. 17–39.